

Einhorn Ágnes
A pedagógiai modernizáció és az idegennyelv-tanítás Pedagógiai kultúra 3.

Miskolc: Miskolci Egyetemi Kiadó, 2015. 180 p.
 ISBN: 978-615-5216-85-5

A „Pedagógiai kultúra” sorozat első két kötete „A pedagógiai kultúraváltás lehetőségei. Tanulmányok a Miskolci Egyetem Tanárképző Intézetében zajló fejlesztő munkáról”, illetve „A múlt kútjának tükre. A történelemtanítás céljairól” címmel érzékelteti a hátteret, amelybe Einhorn Ágnes könyve beilleszkedik. (A könyv a TÁMOP-3.1.1.16-14-0001 sz. projekt támogatásával látott napvilágot.) A bemutatandó mű alapja a szerzőnek 2014-ben az egri Eszterházy Károly Főiskolán (jelenleg Eszterházy Károly Egyetem) sikeresen megvédett habilitációs dolgozata, egyéb publikációkkal kiegészítve.

A munka két nagyobb, egymástól jól elkülöníthető egységre tagolódik. Az első a „Pedagógiai kultúraváltás az idegennyelv-tanításban” címet viseli, és öt alfejezetet tartalmaz (13–63). A bevezetésben képet kapunk a téma jelentőségéről: a hazai idegennyelv-tanítás sikerességéről folytatott szakmai viták az utóbbi években folyamatosan az érdeklődés középpontjában álltak, és állnak ma is. A szerző a vita kapcsán megjelent hazai és külföldi szakirodalomra támaszkodva három kulcsfontosságú terület meghatározásával járja körül a témát. Először megpróbálja értelmezni a nyelvoktatás eredményességének fogalmát, a nyelvtanítás történetének segítségével mutatja be az „eredményesség” jelentésének változékonyságát. Rámutat a Közös Európai Referenciakeretben (KER) megjelenített nyelvi szintek bevezetésének jelentőségére, melyek azonos viszonyítási alapul szolgálnak minden nyelvi készség és részkészség szintjének meghatározásához. Foglalkozik az eredményesség értékelésével is, hiszen ez teszi lehetővé az idegennyelv-tudás kutatását és nemzetközi összehasonlítását. Három egyszerű vizsgálatra és ezek alkalmazásának problémáira tér ki rész-

letesen: a vizsgaeredmények összehasonlítására, a mérési eredmények értelmezésére és az önbevalláson alapuló vizsgálatokra. Megállapítja, hogy ezen eszközök birtokában sem könnyű a nyelvoktatás eredményességét empirikus adatokkal mérni. Egyre inkább a valós tudás és képesség lesz az eredményesség meghatározója, függetlenül attól, hogy van-e mögötte „dokumentált” értékelés. Ez befolyásolja az egyes mérőeszközök (például a nyelvvizsgák) szerepét, súlyát is, melyek egyre kevésbé eredményességi mutatóként, ehelyett inkább előszűrő eszközként funkcionálnak.

A könyv nemzetközi kitekintésben tárgyalja a fenti módszerek előnyeit és hátruit, ami lehetővé teszi a Magyarországra vonatkozó eddigi eredményességi mutatók árnyaltabb szemléletét. Az eredményesség szempontjából nem elhanyagolható a nyelvtanulás céljának körüljárása sem. A szerző fontos megállapítása: a rendelkezésre álló adatok alapján a nyelvtanulás célját tekintve nem egyezik a nyelvpolitikát irányító szakemberek és az átlagos nyelvtanuló véleménye, ezek összehangolásának tehát érdemes lenne nagyobb figyelmet szentelni. Míg az előbbieket a személyiség kiteljesítését és a kultúrák megismerésének lehetőségét látják a nyelvtanulásban, addig az utóbbiak számára a mindennapi életben adódó kommunikációs helyzetek megoldása a cél. Ebből az következik, hogy az átlagos nyelvtanuló a szakemberek szerint sikeres és hatékony ismeretanyagokat, konkrét tananyagokat és taneszközöket, legfőképpen pedig a nyelvtudás szintjét nemegyszer eltérően értékeli.

Ezután egy másik, a sikeresség szempontjából fontos terület tárgyalására kerül sor: a magyarországi helyzetet európai kontextusba ágyazva elemzi a nyelvtudásra és a nyelvtanulási attitűdre vonatkozó „meglepően kevés” (28) és részben nem túl megbízható adatot. Az idegennyelv-oktatás magyarországi változásaival állítja párhuzamba a magyarok nyelvtudását bemutató elemzéseket, megjelölve azokat a tényezőket, melyek számottevően hozzájárulhattak a nyelvtudás változásához.

Kiemelendő a rendszerváltással összefüggő eredmények elemzése, melyből kiderül, hogy a gazdasági és politikai változások hatására, valamint a nyelvtanulás liberalizálása következtében rövid idő alatt 275 ezerről 975 ezerre nőtt a nyugati nyelveket tanulók száma, míg az orosz nyelv tanulása pontosan ilyen arányban esett vissza (29). Eztán az európai felmérések tükrében mutatja be a szerző, hogy hozzánk hasonlóan más európai országokban is gond a nyelvoktatás alacsony hatékonysága, a kívánatos célként megjelölt többnyelvűség nagyarányú megjelenése egyelőre nem jellemző. Az átlag alatt teljesítő országok két csoportját határozza meg: az egyikbe azok tartoznak, amelyeknek az államnyelve sokak által beszélt nyelv (francia, spanyol, angol, olasz), valamint a korábbi szocialista országok (Lengyelország, Csehország, Románia, Bulgária és Magyarország); a másikba az élenjárók, ahol többnyire jellemző a mindennapok többnyelvűsége (például Luxemburg, Málta, Lettország, Szlovákia). Nagyon értékes fejezetek az idegen nyelv-oktatás fejlesztési folyamatait (3.3.), illetve a hazánk nyelvtanulással/nyelvtudással kapcsolatos eredményeinek háttérét vizsgáló (3.4.) részek, melyek a hazai és külföldi rendelkezések, jó gyakorlatok alapján egészen konkrét, gyakorlati meglátásokat fogalmaznak meg a nyelvtanulást támogató környezetnek és a tanítás hatékonyságának fejlesztése érdekében. Ilyen például a korai nyelvoktatás erősítése, a nyelvi kínálat szélesítése, kétnyelvű és idegen nyelvű programok bevezetése, nyelvtanárok nyelvi és szakpedagógiai tudásának folyamatos fejlesztése, de ide tartozik az idegen nyelvek tanulásához kapcsolódó motiváció felmérése, pozitív befolyásolása is.

Az első fejezet végül rámutat arra, hogy a siker érdekében nem elég az idegennyelv-tanítás feltételeinek fejlesztése, szükség van a pedagógiai kultúraváltásra is, mely ezeket a feltételeket hatékonyan tudja a nyelvelsajátítás szolgálatába állítani. A pedagógiai kultúraváltás négy alapelve: tanulói aktivitás, kooperativitás, kontextusba ágyazottság és autonómia. Ezután nagyobb összefüggésbe

helyezi és a magyarországi köz- és felsőoktatás, valamint más európai oktatási rendszerek alapján dolgozza fel a témát. Felmutatja a hazánk oktatását hagyományosan jellemző tanárközpontú pedagógiai kultúra és a modern, tanulóközpontú, tanulói aktivitáson alapuló szemlélet különbségeit, kiemelve az új pedagógiai irányultság hatékonyságnövelő elemeit, mint például a tanuló egyéni, kompetencia alapú fejlesztése, a tanulói célokhoz és szükségletekhez igazított oktatás vagy a változatos, a tanulói aktivitást és kooperációt támogató munkamódszerek. (Jól szemlélteti mindezt az 54. oldalon található összefoglaló táblázat.) A felsőoktatás pedagógiai kultúrájának vizsgálata azonban túlnyomórészt „hallgatói véleményeken és beszámolókon” (55) alapul, érdemes lett volna itt egyéb forrásokra támaszkodva további tárgyyszerű adatokat is bevonni a vizsgálatba. Hasznos információkat hordozhat az idegen nyelv szakok szerkezeti és tartalmi súlypontjainak feltárása az idevágó törvényi szabályozások, illetve mintatantervek és tantárgyleírások vizsgálatával. (Hasonló vizsgálatot végez Dringó-Horváth (2012) az informatika megjelenéséről a magyarországi némettanár-képzésben.) A fejezet összegzésében fontos megállapításokat olvashatunk a hatékony nyelvtanítás magyarországi fejlesztéséről, melynek alapja a pedagógiai kultúraváltás lehet, amit csakis a tanárképzés és tanártovábbképzés résztvevőinek összehangolt közreműködése és a megfelelő önképzés révén érhetünk el.

A második, valamelyest hosszabb fejezet „Az idegen nyelvi érettségi vizsga reformja (1996–2005)” címmel kilenc alfejezetből áll (67–144). Az első fejezethez hasonlóan egy bevezető rész tárgyalja a célkitűzéseket, és bemutatja a fejezet szerkezetét, a záró rész pedig a legfőbb eredményeket foglalja össze.

A bevezetőben a szerző kiemeli egy ország vizsgarendszerének társadalomformáló erejét, mely meghatározó lehet a felsőoktatásba lépők aránya, a társadalom közös tudásbázisa, de még a tanulásához való viszonya szempontjából is. Minden, ezt a rendszert átfor-

máló reform politikai kérdés, befolyásolja a köz- és felsőoktatás működését, ezért nagy körültekintést igényel. Ennek megfelelően komoly előkészítő munka után indult meg a rendszerváltáskor az addigi bonyolult, nem egységes (három különböző intézmény vizsgafeladataira építő) rendszer korszerűsítése.

A folyamat oktatáspolitikai háttére után a tartalmi megújulás szükségességét és lépéseit, illetve a vizsga modernizációjának hatásait (szemléletváltás támogatása, nemzetközi folyamatokhoz való kapcsolódás, dokumentumfejlesztés), valamint az átalakított vizsga bevezetésének nehézségeit (információ és szakmai segítség hiánya) ismerhetjük meg.

A vizsga szerkezeti átalakulásáról is képet kapunk: az új változat a fejlesztési céloknak megfelelően két vizsgatípus (a lezáró és a tudásszintmérő) keverékének tekinthető, a két fő funkcióinak kívánt elegyét próbálja elérni, miközben megjelenik a standardizációra való erős törekvés. A kétszintűséghez kapcsolódóan a vizsgaszintek meghatározásának problematikája és a nyelvi érettségik különböző nyelvvizsgarendszerekhez kapcsolása szintén fontos részét képezik a tanulmányoknak. Szorosan kapcsolódik az értékelendő területek megváltozásához (lexikális tudás helyett a készségek, alkalmazási képességek mérése) egy új értékelési kultúra kialakítása, előtérben a fejlesztő értékelés szemléletével, melyről szintén részletes és nagyon gyakorlatias tájékoztatást kapunk. Három lényeges változás: az útmutató immáron nyelvenként, konkrét megoldási kulccsal készül, a hibákat funkciójuk szerint kell értékelni (a hibák közül csak az jelölendő, amit az adott feladat mérni kívánt), valamint bizonyos feladatoknál támpontok alapján kell értékelni (produktív készségek: írás, beszéd). Az értékelési skálák mentén kialakított, lényegesen részletesebb értékelések hozzájárulnak ahhoz, hogy a diákok árnyaltabb képet kapjanak nyelvi tudásukról, hiányosságait jobban felmérhessék, és kiküszöbölésükre egyénre szabott tervet készíthessenek (110). Ezután a feladatfejlesztés folyamatának taglalása következik,

végül pedig az új típusú vizsgákon szerzett tapasztalatok, a felmérések eredményeinek összefoglalása áll, a pozitívumok és hiányosságok, problémák számbavétele mellett a fejlesztés további irányát is kijelölve. A szerző utal a felmérések folytatásának fontosságára annak érdekében, hogy a további adatok tükrében alakíthassák ki a cselekvési tervet. A felméréseknél tapasztalt adatfelvételi bizonytalanság mellett is arra a következtetésre jut, hogy fontos lenne az emelt szintű vizsgát megfelelőbben illeszteni a KER B2-es szintjéhez. Megállapítja továbbá, hogy a tanárok pedagógiai kultúrájának hosszú távú megváltozásához stabil, tervezhető oktatáspolitikai rendszer szükséges, csak erre épülhetnek megfelelően az ilyen és hasonló, idegennyelv-oktatást korszerűsítő intézkedések.

A két fejezet legfontosabb kapcsolódó dokumentumait a mellékletek tartalmazzák (144–168). Megtáláljuk itt többek között egyes felmérések statisztikai adatait, a KER szintleírásait, nyelvvizsgák értékelési táblázatait vagy éppen a német érettségi vizsga reformjához kapcsolódó publikációk bibliográfiáját. Az áttekintéseket táblázatok és diagramok segítik, azonban kissé zavaró az egyes ábrák minőségének különbsége, valamint a formák és színek sokfélesége.

A mű mindkét fejezetére jellemző, hogy a hazai és külföldi szakirodalomból kiindulva az adatok megfelelő szintetizálása által konkrét cselekvési irányvonalat fogalmaz meg, így a könyvet nagy gyakorlati haszonnal forgathatják a nyelvtanárok, a köz- és felsőoktatásban dolgozó pedagógusok, de a vizsgafejlesztők és a vizsgáztatók, vagy éppen a pedagógiai fejlesztésekért felelős szakemberek is.

Dringó-Horváth Ida

IRODALOM

Dringó-Horváth Ida (2012): Oktatás-informatikai tartalmak a némettanárképzésben – intézményi körkép. *Modern Nyelvvoktatás* 18/4, 19–32.